

D. KLEINO EILĖDARA

J. GIRDZIJAUSKAS

Su D. Kleino veikla susiję daug naujovių senojoje lietuvių raštijoje. Jisai išleido Rytų Prūsijoje pirmąją lietuvių kalbos gramatiką (1653) ir vadovėlį (1654)¹, sudarė vokiškai lietuvišką žodyną², domėjosi dialektologija ir ketino šiuo klausimu daugiau ką parašyti³. Savo kalbiniais darbais jis teisingai susistemino, apibendrino ir sunormavo daugelį lietuvių kalbos faktų, apgynė jos lygiateisiškumą kitų pasaulio kalbų tarpe⁴. 1666 m. drauge su maldomis Kleinas išspausdino ir naują giesmyną⁵, kuriuo „bandė įvykdyti reformą kalbos ir eilėdaros atžvilgiu“⁶. Paties Kleino ir jo bendradarbių verstos giesmės „pasižymi eiliavimo laisvumu, ryškia ritmika, žodyno turtingumu“⁷. Kalbinės-stilistinės Kleino giesmyno ypatybės, o ne reakcinis, religinis, su viešpataujančiųjų klasių ideologija susijęs jo turinys, teikia jam pozityvios reikšmės lietuvių literatūros istorijoje. „Grožinė literatūra yra visų pirma žodžio menas, kuris neatsiranda staiga. Kristijonas Donelaitis su savo kūriniais įėjo į pasaulinės literatūros istoriją tik po to, kai lietuviško žodžio menas jau buvo pasiekęs aukštą lygį, kuriuo jis kaip poetine priemone galėjo pasinaudoti“⁸. Neabejotina, kad tarp Mažvydo, lietuvių raštijos pradininko, ir Donelaičio, pirmojo didžiojo lietuvių grožinės literatūros atstovo, Kleinui priklauso viena žymiausių vietų. Straipsnyje siekiama bendrais bruožais apibūdinti Kleino eilėdarą, visų pirma metrinės jo eiliuotinės kalbos ypatybes, parodyti, kurias eilėdaros tradicijas jis paveldėjo iš praeities ir kuria linkme pastūmėjo tolesnę lietuvių eilėdaros raidą.

Kad XVII a. vidurio ir ypač antrosios pusės Rytų Prūsijoje lietuviškų religinių raštų paruošėjai pasiekė palyginti didelį lietuvių kalbos lankstumą, skambumą ir turtingumą, ėmėsi moksliskai ją sisteminti,

¹ Žr. Pirmoji lietuvių kalbos gramatika, 1653 metai, Vilnius, 1957, p. 67—610.

² Ten pat, p. 12. Senieji lietuvių skaitymai, d. I, Kaunas, 1927, p. 299.

³ Pirmoji lietuvių kalbos gramatika, p. 407.

⁴ Ten pat, p. 404—409.

⁵ Naujos Giesmju Knygos, kurrose senos Giesmes su pritarimu wissu Bažnyczos Mokitoju per musu Lietuwa yra pagėrintos / O naujos grāzos Giesmes pridėtos. Taipajeg Maldu Knygeles didžausej Bāžnyczose wartojamos / su labay priwalingu Pirm-pamokinnimu bias Knygeles skaitanczujū / Patogiej suguldytos ir išdūtos. Karalauzczuje Išspaude sawo issirādimaiss Pridrikis Reusneris Metūse M.DC.LXVI.

⁶ J. Lebedys, 1646 metų giesmynas.—„S. M. Slavočinskis. Giesmės tikėjimui katalickam priderančios, 1646“. Fotografuotinis leidimas, paruošė J. Lebedys, Vilnius, 1958, p. 51.

⁷ Lietuvių literatūros istorija, t. I, Vilnius, 1957, p. 172.

⁸ J. Jurginis, B. Pranskus, Vertingas literatūros mokslo veikalas.—„Komunistas“, 1958, Nr. 3, p. 57—58.

rodo ne vien didesnius individualinius jų sugebėjimus ar polinkius, bet ir bendrą to meto Rytų Prūsijos lietuvių filologinės kultūros lygio pakilimą, didesnius tai kultūrai keliamus reikalavimus. Ankstesnieji raštai, jų tarpe ir giesmynai, pradeda nebepatenkinti ne tik savo apimtimi ar išorine struktūra, bet ir kalba, stiliumi, eilėdara. Lietuviškų bažnyčių kunigams kyla „sumanymas išversti Švento rašto knygas arba išverstąs peržiūrėti“⁹, juos neabejotinai veikia patriotinis Kleino raginimas: „Kodėl ir mums neišdailinti šios kalbos, kurią daugelis laiko barbariška ir netvarkinga, išradingomis taisyklėmis, kad nuvalytume tą purvą, kuriu taip ilgai ji buvo aptaškyta, ir ji džiugintų mus visu savo blizgėjimu“¹⁰. Peržiūrėti, vadovaujantis tokiomis mintimis, ankstesnius giesmynus reiškė iš esmės juos perredaguoti, o tai kėlė konservatyvių pastorių pasipriešinimą¹¹. Skirtingų interesų susidūrimas aktyvino to meto literatūrinį gyvenimą, skatino intensyvesnius kalbinius-stilistinius ieškojimus, o ilgainiui išsivystė į žinomą XVIII a. literatūrinę polemiką. Kleino giesmynas buvo skiriamas visoms Rytų Prūsijos parapijoms, todėl cenzūruotas; juo rūpinosi (redagavo ir vertė atskiras giesmes) nemaža grupė žmonių, gerai mokančių lietuviškai¹². Visa tai turėjo prisidėti prie giesmyno kokybės pakėlimo. Neapsieita, suprantama, be pavydo ir didelių trukdymų; redaguotojų tarpe būta ir tokių, apie kuriuos Kleinas giesmyno pratarinėje pašaipiai rašė: „Können sie nicht alle dichten / so wollen sie doch alle richten“¹³. Tačiau svarbu tai, kad nugalėjo progresyvioji tendencija, ir Kleinas savo literatūrine veikla, ypač giesmynu, pradėjo naują senosios lietuvių raštijos etapą¹⁴. Tai pasakytina tiek kalbinių-stilistiniu apskritai, tiek ir eilėdaros atžvilgiu.

Suprasti Kleino požiūrį į kai kuriuos eilėdaros klausimus padeda iš dalies jo gramatika, o daugiausia vokiškoji giesmyno pratarinė, kurią pagrįstai galima laikyti viena pirmųjų su poetika susijusios lietuvių literatūrinės kritinės minties užuomazgų. Ji palengvina eilėdaros tyrinėtojo darbą, ypač atsižvelgiant į tai, kad ankstesniuose lietuviškuose raštuose neužtikname jokių eilėdaros sritį liečiančių pastabų. Mes nežinome, kokiais teoriniais eilėdaros pagrindais vadovavosi, versdami bei redaguodami giesmes, Mažvydas, Bretkūnas, Zengštokas, kiek objektyvios jų eilėdaros ypatybės šiuos pagrindus atitinka. Tuo tarpu Kleinas savo giesmyno pratarinėje, kritikuodamas senąsias giesmes, sužymėdamas daugelį klaidų prasmės, vertimo tikslumo, leksikos ir kitais požiūriais, vienur kitur paliečia ir eilėdaros klausimus. Turėdamas galvoje anksčiau išverstas giesmes, jisai rašo (visur pabraukta mano.— J. G.): „Mažiau paisoma metro; nes vienur nėra jokie skirtumo tarp vyriškųjų ir moteriškųjų eilučių, kitur retai būna tiksliai apskaičiuoti skiemenys, kadangi eilutėje kartais būna per daug, kartais per mažai skiemenų, kuriuos reikalinga arba išmesti, arba pridėti; kartais nežiūrima ritmų¹⁵ arba rimų, dažniausiai rimuojama tik paskutinė raidė, bet ir tai ne visuomet... Nėra visame giesmyne nė vienos giesmės, kurią sudarytų

⁹ Pirmoji lietuvių kalbos gramatika, p. 408.

¹⁰ Ten pat, p. 408.

¹¹ Plg. Naujos Giesmju Knygos..., Nothwendige Vorrede und Bericht an den Leser; G. Ostermeyer, Erste Littauische Liedergeschichte, Königsberg, 1793, p. 58—59.

¹² Ten pat, p. 58; Naujos Giesmju Knygos..., Nothwendige Vorrede...

¹³ Negalėdami visi kurti, jie visi nori taisyti (redaguoti).

¹⁴ Plg. Senieji lietuvių skaitymai, p. 300.

¹⁵ Ritmo sąvoka šiuo atveju greičiausiai pavartota kaip rimų sinonimas. Žodžiai „rhythmus“, „ritmus“ viduramžiais ir vėliau raštijoje dažnai reikšdavo rimuotą kūrinį. Šitaip buvo atskiriami šie kūriniai („carmina rhythmica“) nuo antikinių („carmina metrica“), kurie rimų neturėjo. Zr. A. Heu s l e r, Deutsche Versgeschichte, Bd. II, T. III, Berlin und Leipzig, 1927, p. 10.

vieni jambai arba trochėjai¹⁶. Konkrečiai aptardamas senąsias giesmes. Kleinas taip pat dažnai pažymi: „nėra nei reikiamo skiemenų skaičiaus, nei rimų“ („weder abgemessene Syll'ben / noch Reime zu finden gewesen“); sakiny „visiškai neaiškus ir nerimuotas“ („ist gantz undeutlich und ungerneimt gegeben“); vertėjas „visiškai nepaiso rimų“ („keine Reime beachtet“); giesmė „neturi taisyklingo metro“ („kein rechtes metrum ... verhanden“) ir pan. Be to, Kleinas nurodo, jog senuosius giesmių vertimus taisęs atsargiai, nes didesniai jų pakeitimui daug kas priešinosi. Vis dėlto ir juose šiek tiek sutvarkęs silabizmą, rimavimą, patikslinęs reiškiamą mintį, ir dėl to dabar jie labiau primeną poeziją, negu anksčiau¹⁷. Vienu kitu sakiniu užsimenama ir apie vokiečių giesmynus, kurie Rytų Prūsijoje buvo pagrindinis eiliuotų vertimų į lietuvių kalbą šaltinis. Pratarinėje nurodoma, jog ir vokiečių ne visos giesmės iškart buvo tobulos; vėlesnieji vokiečių poetai daugelyje giesmių taip pat sureguliuavę silabizmą, o kai kurias eilutes ir visiškai perdirbė¹⁸. Dar ir dabar esą vokiškų giesmių, neturinčių tinkamų rimų („die nicht sonderliche Reime haben“), ir dar daugiau tokių, kuriose „skiemens nesutampa su akcentu arba tonu“ („die Syllben wieder den accent oder Thon lauffen“).

Iš šių, nors ir padrikų, pastabų aišku, kad Kleinas skyrė didelį dėmesį giesmių eilėdarai, siekė izosilabizmo atitinkamose strofų eilutėse, dėsningo eilučių kadencijų derinimo, stengėsi ne tiksliai rimuoti, bet rūpinosi ir sąskambių tikslumu, kritiškai žiūrėjo į verčiamus šaltinius, nebuvo abejingas natūralaus kalbos kirčio santykiavimui su metriniais iktais. Silabinės-toninės eilėdaros požiūriu itin svarbus pastarasis atvejis. Jeigu pastabą apie jambus ir trochėjus (chorėjus) galima būtų suprasti ir kaip užuominą apie dirbtinį alternacinį metrą, kuris senosiose giesmėse dažnai buvo neįmanomas dėl eilučių silabizmo nesureguliuavimo, tai kritiškas požiūris į tokias giesmes, kuriose „skiemens nesutampa su akcentu arba tonu“, neleidžia abejoti, kad Kleinas norėjo suderinti metrinį iktą su natūraliuoju žodžių kirčiu. Visa tai rodo, kad Kleinas vertino ankstesniųjų tiek lietuviškų, tiek ir vokiškų giesmių eilėdarą, vadovaudamasis silabinio-toninio eiliavimo principais. Antra vertus, skirdamas daug dėmesio eilėdarai, Kleinas nelaiko jos svarbiausiu kriterijum eiliuotam kūrinii vertinti. Pažymėjęs vokiškų giesmių eilėdaros trūkumus, jisai rašo: „Vis dėlto jie (vokiečiai.— J. G.) gerai atsimens ir mėgsta jas. Tačiau kai dėl giesmių, kuriose nėra nei poezijos, nei minties, nei pakilios dvasios, tokias jie teisėtai atmetė“¹⁹.

¹⁶ „Weniger ist das metrum in acht genommen; dann da ist kein Unterschied inter versus masculinos et foemininos, da sind die Syllben selten recht abgemessen/denn bald zuviel / bald zu wenig Syll'ben in einem Vers verhanden sind / welche bald abgeschnitten / bald hinzu gethan werden müssen; da sind die rhythmi oder Reime nicht beachtet worden/massen offters sich kaum der letzte Buchstabe reimet / auch selbige nicht einmahl... Und ist kein einziges Lied im gantzen Gesangbuch darinn lauter jambi oder trochaei waren“.

¹⁷ Doch ist eine gewisse Abmessung der Syllben und einige Reimung / auch richtiger Verstand eingeföhret werden; daß sie dennoch numehro eine bessere änligkeit nach der Poëterey haben / wie es der Augenschein und Gegenhaltung des alten Gesangbuchs wird erweisen können“.

¹⁸ „...auch im Teutschen nicht alle Gesänge bald Anfangs so vollkommen gehabt... Imgleichen haben die Teutschen Poeten in vielen Liedern einige Syllben abgeschnitten / einige hinzu-auch einige Vers gantz abgethan...“

¹⁹ „Noch dennoch behalten sie selbige gern und lieben sie: Was aber Lieder betrifft / die weder poesta / noch Geist / noch erbaulichen Verstand in sich halten / haben sie solche billig außgemustert“.

Nėra pagrindo abejoti, kad Kleinas, didelės erudicijos žmogus, buvo susipažinęs su XVI a. pabaigos — XVII a. pradžios vokiečių filologiniais veikalais, ypač M. Opico knyga „Buch von der Teutschen Poeterey“ (1624), kuriuose imta teoriškai pagrįsti ir propaguoti silabinę-toninę eilėdarą²⁰. Opico poetika tuo metu buvo gerai žinoma ne tik Vokietijoje, bet ir už jos ribų²¹. Jo autoritetu remiamasi ir K. Sapūno—T. Sulco 1673 m. išleistoje gramatikoje, kurioje, anų laikų pavyzdžiu²², pateiktas skyrelis „De Prosodia“. Jame, be kita ko, rašoma, kad Opico suformuluotos prozodijos taisyklės „buvo paimtos beveik nesuskaičiuojamų teutonų poetų“ („ferè innumerorum extent Poëtarum Teutonum“) ir kad jos „visos iki vienos gali būti naudingos ir lietuviams“ („et illa ad unum omnia Lithvanis usui esse possunt“); todėl prie esančių taisyklių ką nors daugiau pridėti nesą reikalo („ideò in praesentiarum plura addere super-vacaneum autumo“)²³.

Kokie pagrindiniai eilėdarą liečiantieji Opico teiginiai ir iš jų plaukiančios išvados? „... pirmiausia,— rašė Opicas,— kiekviena eilutė (...) būna arba **moteriška**, kuri gale nusileidžia (abschiessig ist) ir kirtį turi priešpaskutiniame skiemenyje, (...) arba **vyriška**, kada tonas paskutiniame skiemenyje pakyla (...). Be to, kiekviena eilutė būna taip pat **jambinė** arba **trochėjinė**; ne todėl, kad mes, graikų ir lotynų pavyzdžiu, galėtume paisyti tam tikro skiemenų didumo, bet todėl, kad mes pagal **kirčius** ir toną sužinome, kurį skiemenį reikia pakelti ir kurį nuleisti. Jambas yra šis:

Erhalt uns HErr bey deinem Wort.

Sekantis yra trochėjās:

Mitten wir im leben sind.

Nes pirmoje eilutėje pirmasis skienuo ištariamas žemai, antrasis aukštai, trečiasis žemai, ketvirtasis aukštai ir taip toliau, o kitoje eilutėje pirmasis skienuo ištariamas aukštai, antrasis žemai, trečiasis aukštai ir t. t.²⁴

²⁰ Plačiau apie tai: A. Heusler, Deutsche Versgeschichte, Bd. III, T. IV und V, Berlin und Leipzig, 1929, p. 77—79.

²¹ 1697 m. J. Višmanis išleidžia pirmąją latvių poetiką, pavadintą „Der Unteutsche Opitz oder kurtze Anleitung zur Lettischen Dicht-Kunst...“ Zr. Latviešu literatūras vēsture t. I, Rīga, 1959, lpp. 412—416.

²² Sekant senovės graikais ir romėnais, poezijos, o tuo pačiu ir eilėdaros, aiškinimas viduramžiais ir vėliau ilgą laiką priklausė gramatikų autoriams. Zr. E. R. Curtius, Europäische Literatur und lateinisches Mittelalter, Bern, MCMXLVIII, p. 53, 438, 439. Vokiečių kalbos gramatikose pirmieji pateikė skyrius „De Prosodia“ Laurentius Albertus ir Albert Oelinger 1573 m. Zr. A. Heusler, Deutsche Versgeschichte, Bd. III, p. 77.

²³ Compendium Grammaticae Lithvanicae Theophili Schultzens Past. Cattenav, Regiomonti: Typus Friderici Reüsneri... A^o 1673, p. 95.

²⁴ „...so ist erstlich ein jeglicher Verß (...) entweder ein **foemininus**, welcher zu ende abschiessig ist / und den accent / in der letzten sylben ohne eine hat, (...) oder **masculinus**, das ist / männlicher verß / da der thon auff der letzten sylben in die höhe steigt (...). Nachmals ist auch ein jeder verß entweder ein **jambicus** oder **trochaicus**: nicht zwar das wir auff art der Griechen und Lateiner eine gewisse grosse der sylben können in acht nehmen; sondern das wir aus den **accenten** und dem thone erkennen / welche sylbe hoch und welche niedrig gesetzt soll werden. Ein Jambus ist dieser:

Erhalt uns HErr bey deinem Wort.

Der folgende ein Trochėjās:

Mitten wir im leben sind.

Dann in dem ersten verse die erste sylbe niedrig / die andere hoch / die dritte niedrig / die vierde hoch / und so fortan / in dem anderen verse die erste sylbe hoch / die andere niedrig / die dritte hoch / etc. außgesprochen werden“. (M. Opitz, Prosodia germanica, oder Buch von der deutschen Poeterey..., Wittenberg, 1634, p. 81—82.)

Didžiausias Opico nuopelnas yra tas, kad jis teisingai nurodė pagrindinį prozodinį vokiečių kalbos skirtumą nuo antikinių kalbų ir reikalavo vokiečių eilėdarą grįsti dėsningu natūralaus kalbos kirčio pasikartojimu, tuo pačiu nepritardamas dirbtiniam alternaciniam metrai, neatitinkančiam fonetinių vokiečių kalbos dėsnių ir atsiradusiam, daugiausia veikiant prancūzų eilėdaros pavyzdžiams²⁵. Kleino pavartoti terminai ir jo pastabos eilėdaros klausimais glaudžiai siejasi su M. Opico ir jo mokyklą išėjusių vokiečių poetikų autorių teiginiais ir duoda pagrindo laikyti jį pirmuoju silabinės-toninės eilėdaros propaguotoju lietuvių literatūroje. Kitas klausimas — kiek jo paties eiliavimo praktika atitiko anuometinę silabinės-toninės eilėdaros teoriją.

Kleino 1666 m. giesmyne yra 229 giesmės, iš kurių 121 paimta iš senesnių giesmynių, daugiausia iš Zengštoko, ir 108 paruoštos paties Kleino ar jo bendradarbių²⁶. Tarp šių dviejų grupių giesmių esama didelių skirtumų. Redaguodamas senąsias giesmes, Kleinas visų pirma stengėsi ištaisyti jose pačias didžiausias klaidas: originalo minties iškreipimus, alogiškumus ir pan. Ne mažiau dėmesio skyrė ir eilėdarai, suvienodinamas skiemenų skaičių atitinkamose strofų eilutėse ir tuo būdu pasiekdamas griežtą simetriją, kai kuriose giesmėse visiškai pakeisdamas metrinę silabizmo normą, parinkdamas tikslesnius rimus. Gana palaida daugelio senųjų giesmių metrinė struktūra po Kleino redagavimo įgijo ryškius kontūrus, jos pasidarė žymiai sklandesnės, geriau atitiko simetrinę melodijų sandarą. Tačiau, kaip buvo minėta, Kleinas jas taisė atsargiai, palikdamas senąjį vertimo pagrindą, todėl jos skamba žymiai archaiškiau už naujasias giesmes, kurių vertėjų nevaržė senasis lietuviškas tekstas.

Metro atžvilgiu visas Kleino redaguotas senąsias giesmes galima suskirstyti į dvi pagrindines grupes: 1) giesmės, kurias redaguodamas, Kleinas paliko tą pačią metrinę silabizmo normą ir ištaisė tikrai nukrypimus nuo jos, ir 2) giesmės, kuriose pakeista metrinė silabizmo norma. Negausių senųjų giesmių, kuriose buvo griežtai išlaikytas izosilabizmas, metrinė struktūra dažniausiai liko nepakeista; kai kurios iš jų ir šiaip žymiai mažiau redaguotos už visas kitas²⁷.

²⁵ Plg. E. Arndt, *Deutsche Verslehre*, Berlin, 1960, S. 78.

A. Heusler, *Deutsche Versgeschichte*, Bd. III, S. 78—79 ir t. t.

²⁶ Plg. Senieji lietuvių skaitymai, d. I, Kaunas, 1927, p. 302; G. Ostermeyer, *Erste Littauische Liedergeschichte*, Königsberg, 1793, p. 46—49; Senoji lietuviška knyga Vilniaus universitete, I, Vilnius, 1959, p. 45.

²⁷ Plg. (Čia ir toliau straipsnyje vartojamos santrumpos: Mž. (Mažvydas), Br. (Bretkūnas), Zng. (Zengštokas), Kl. (Kleinas)). Giesmyno puslapis, kuriame prasidea minima giesmė, nurodomas arabišku, giesmės eilės numeris Bretkūno giesmyne — romėnišku skaitmenimi; skaitmeniu 2, rašomu viršuje, pažymimas Zengštoko giesmyno lapų antrasis puslapis. Arabiškas skaitmuo prieš lygybės ženklą rodo eilutės vietą strofoje, po lygybės ženklo — skiemenų skaičių eilutėje. Skaitmenys viršuje parodo nukrypimų nuo metrinės silabizmo normos skaičių. Giesmių pavadinimas pateikiamas pagal pirmosios strofos pirmąją eilutę tame giesmyne, kuris imamas lyginimo pagrindu.):

„Kelesi Christus nūg smercza“ (Mž. p. 250, Zng. p. 26², Kl. p. 98):

1=8, 2=8 (6 strofos).

„PerBėgnog mus Diewe Tiewe“ (Mž. p. 492, Zng. p. 114, Kl. p. 310):

1=8, 2=8, 3=8, 4=8 (5 strofos).

„Jesus Christus Sunus Diewa“ (Mž. p. 268, Br. XI, Zng. p. 26², Kl. p. 101):

1=8, 2=6, 3=5, 4=7, / 5=5 / (3 strofos).

„Schlowink koßna duscha werna“ (Mž. p. 241, Kl. p. 285):

1=8, 2=6, 3=8, 4=6, 5=8, 6=10 (6 strofos).

„Ponui musu ußgimus“ (Mž. p. 203, Zng. p. 11, Kl. p. 37):

1=7, 2=7, 3=7, 4=7; refrenas: 1=7, 2=7, 3=7 (6 strofos).

„Ach Diewe isch dangaus weisdek“ (Mž. p. 348, Br. XXIII, Zng. p. 100, Kl. p. 311):

1=8, 2=7, 3=8, 4=7, 5=8, 6=8, 7=7 (7 strofos).

„Jeib Diews ne su mums scho czesu“ (Br. XXVII, Zng. p. 105, Kl. p. 342):

1=8, 2=7, 3=8, 4=7, 5=8, 6=8, 7=7 (3 strofos).

Pirmosios grupės redagavimų pavyzdžiai:

1. „Jau asch Dieuwui nūssidūmi“ (18 strofų):
Zng. (p. 79): 1=8 (9¹), 2=8 (7², 9⁴), 3=8 (9², 11¹), 4=4 (5³, 3¹), 5=8 (7⁷, 5¹);
Kl. (p. 409): 1=8, 2=8, 3=8, 4=4, 5=8.
 2. „Kam smutijes schirdis mana“ (14 strofų):
Zng. (p. 74): 1=8 (9⁵, 10¹), 2=8 (10², 7¹), 3=6 (7¹), 4=8 (9²), 5=8 (9²);
Kl. (p. 304): 1=8, 2=8, 3=6, 4=8, 5=8.
 3. „Diekuiui taw miels Pone“ (9 strofos):
Br. (LXX): 1=7 (8²), 2=6 (7³), 3=7 (8¹), 4=6 (8¹), 5=7, 6=6 (7¹), 7=7, 8=6 (7¹, 8¹);
Zng. (p. 88²)=Br.;
Kl. (p. 254): 1=7, 2=6, 3=7, 4=6, 5=7, 6=6, 7=7, 8=6.
 4. „Dziauktes dziauktes ius Chrikschczonis“ (8 strofos):
Zng. (p. 14): 1=8 (9³), 2=7 (8¹), 3=8 (9²), 4=7 (8¹), 5=8 (9¹), 6=8 (10¹), 7=7 (8¹), 8=7 (8¹);
Kl. (p. 40): 1=8, 2=7, 3=8, 4=7, 5=8, 6=8, 7=7, 8=7.
- Antrosios grupės redagavimų pavyzdžiai:
1. „Jau schi swieta paliekmi“ (10 strofų):
Zng. (p. 78): 1=7(8¹), 2=7(8¹), 3=7(6⁴), 4=7(8¹), 5=7(8²), 6=7 (8¹, 9¹);
Kl. (p. 439): 1=7, 2=7, 3=6, 4=7, 5=7, 6=8.
 2. „Ateik atpirktoyau Bmoniu“ (8 strofos):
Mž. (p. 152): 1=8, 2=9(8¹), 3=8(9¹), 4=8(7¹, 9¹);
Br. (I): 1=8, 2=9, 3=8(9¹), 4=8;
Zng. (p. 1)=Br.;
Kl. (p. 1): 1=8, 2=8, 3=8, 4=8.
 3. „Christe diena essi ir schwiesibe“ (8 strofos, Kl. 7 strofos):
Mž. K (p. 77): 1=10(9¹), 2=8(7⁴), 3=8(9¹, 7¹), 4=8(9¹);
Mž. G (p. 481): 1=10, 2=8(7⁵), 3=8(7¹), 4=8(9²);
Br. (LII): 1=10, 2=8(7⁵), 3=8, 4=8(9³);
Zng. (p. 91²): 1=10(9¹), 2=8(7⁵), 3=8, 4=8(9³);
Kl. (p. 288): 1=8, 2=8, 3=8, 4=8.
 4. „Jhesus Christus ischgelbetois musu“ (10 strofų):
Mž. (p. 75; 372): 1=10(9¹), 2=11(10¹), 3=9(10¹), 4=11(10²);
Br. (XXI): 1=10(9¹), 2=11(10¹), 3=9(10¹), 4=11(10¹, 12¹);
Zng. (p. 59²):=Mž.;
Kl. (p. 228): 1=10, 2=10, 3=9, 4=9.
 5. „Christus Jordanop ateiha“ (8 strofos):
Mž. (p. 231): 1=8, 2=7(8³), 3=8, 4=8(7²), 5=8(7¹), 6=8(9²), 7=8, 8=8(7⁴), 9=7(8³);
Kl. (p. 184): 1=8, 2=7, 3=8, 4=7, 5=8, 6=7, 7=8, 8=7, 9=7.

Kad būtų akivaizdžiau, palyginkime du neilgus tekstus:

Zng. (p. 78²)

Kl. (p. 423)

Ach kaip biednas ir musu czesas /	9	Ak kaip wargings yra amžias	8
Schionai antgi schias Bemes /	7	Wissū zmonū ant žemes /	7
Szmogus apwirsta didei umai /	9	Umay parwirst žmogus bėdnas /	8
Nes wissi turim mirti /	7	Nieks gal išvenkti smerties.	7

„Jeib Pons Diews mums nepagelbas“ (Mž. p. 336, Br. XL, Zng. p. 105², Kl. p. 343):
1=8, 2=7, 3=8, 4=7, 5=8, 6=8, 7=7 (8 strofos).

„Pūliu Adama pageda“ (Br. XLI, Kl. p. 211):

1=8, 2=7, 3=8, 4=7, 5=8 (4+4), 6=7, 7=8 (4+4), 8=7 (9 strofos).

Scheme musu wargu ambie /	8	Sziñe musu wargù amžè	8
wissur ir smutkai rupesczei /	8	Tikt darbai yra bei proce	8
Norint ir gierai santi.	7	Irgi geráusey sanczam.	7
Núsdeims ir pùlis Adoma /	9	Ak nusidėjim's Adoma	8
Tie mumus wis pritenka /	7	Tai mumus wiss padáre /	7
O Diewe tu taisik patsai /	8	Diewe pridúk gérą protą /	8
Jeng pañintumbim mes tai /	7	Jeib czésu pažintumme /	7
Jog esme netboie bei Akli /	9	Jog taip drąsus / akli esme /	8
widuię wargu ir muku /	8	Kacz wienus wargus régime;	8
Pass'gailėtis to reiktu.	7	To pas'gailėtis reiktu	7
Pristikieghims tu Diewe essi /	9	Prisitekkėjims mums essi /	8
Pagalba tu mums suteki /	8	Atsųsk Diewe pagalbą /	7
Sawuiu tu nes nemirshti /	8	Sawuju tu n'uzmirbti /	7
Kurie werczes tawenspi /	7	Kurrie tawespi Baukia /	7
Su tawa Dwasse mums padek /	8	Su tawa Dwasse mus pristók /	8
Linxma Hadina mumus dūk /	8	Linksmą hadyną mumus dūk /	8
Per Jesu Christu / Amen.	7	Per Jezu Kristu / Amen.	7

Zengštoko strofų silabizmas ($1=9^3$; $2=7^2$, 8^1 ; $3=8^2$, 9^1 ; $4=7^3$; $5=8^2$, 9^1 ; $6=8^3$; $7=7^3$), Kleinui giesmę suredagavus, įgijo tokį pavidalą: $1=8$, $2=7$, $3=8(7^1)$, $4=7$, $5=8$, $6=8$, $7=7$.

Kaip matome, redaguodamas senąsias giesmes, silabizmo atžvilgiu Kleinas ne visur pasiekė rigoristišką tikslumą. Tokių giesmių, kurių vienoje kitoje eilutėje skiemenų skaičius dar liko galutinai neišlygintas, pasitaiko ir daugiau²⁸, ir G. Ostermejeris vėliau Kleiną dėl to kritikavo²⁹.

Kleino redaguotų giesmių eilučių dinaminė sandara iš esmės nedaug tepakito; šiuo atžvilgiu jos liko panašios į tas senąsias giesmes, kurios buvo pagrįstos izosilabizmu ar bent žymiai prie jo priartėjusios. Kalbos kirtis jose taip pat kartojasi nedėsningai ir neatlieka metrinės funkcijos. Geriausiai atveju jose galimas dirbtinis alternacinis metras. Nauji eiliuotinės kalbos dinaminės struktūros bruožai ir tuo pačiu naujos išlėdaros ypatybės labiausiai išryškėjo tiksliai tose giesmėse, kurios buvo išverstos arba sukurtos nepriklausomai nuo senojo lietuviško teksto. Prie tokių giesmių pažymėtas vertėjas arba autorius: M. D. Kleinas (38 giesmės),

²⁸ Iš tokių giesmių dar galima paminėti:

„Hristus Dievas musu“ (8 strofos):

Mž. (p. 244): $1=6(7^1)$, $2=6(7^3)$, $3=6(7^3, 8^1)$, $4=6(7^4)$, $5=5/$;

Zng. (p. 25²) = Mž.:

Kl. (p. 114): $1=6(7^1)$, $2=6(7^1)$, $3=7$, $4=7$, $5=5/$.

„Christus kente smerties rischus“ (8 strofos):

Mž. (p. 263): $1=8(7^2)$, $2=8(7^4, 5^1)$, $3=8(7^3)$, $4=8(7^3, 6^1)$, $5=7$, $6=8(7^2)$, $7=8(7^1, 9^1)$, $8=4/$;

Br. (X): $1=8(7^1)$, $2=8(7^5)$, $3=8(7^1)$, $4=8(7^4)$, $5=7$, $6=8(7^2)$, $7=8(7^2, 9^1)$, $8=4/$;

Zng. (p. 24²): $1=8(7^1)$, $2=8(7^5)$, $3=8(7^1)$, $4=8(7^3, 6^1)$, $5=7(8^1)$, $6=8(7^2)$, $7=8(7^2, 9^1)$, $8=4/$;

Kl. (p. 98): $1=8$, $2=8$, $3=8$, $4=8$, $5=7$, $6=7$, $7=8(7^1)$, $8=4/$.

„Skambek linksmai balse mana“ (9 strofos):

Mž. (p. 368): $1=8(7^1)$, $2=7(8^4)$, $3=8$, $4=8(7^3)$, $5=8$, $6=8(7^1, 9^2)$;

Zng. (p. 61²): $1=8(7^1)$, $2=7(8^4)$, $3=8$, $4=8(7^2)$, $5=8$, $6=8(7^1, 9^2)$;

Kl. (p. 240): $1=8$, $2=8(7^1)$, $3=8$, $4=8(7^1)$, $5=8$, $6=8$.

„Christus kurs mus ischgane“ (8 strofos):

Br. (LXIII): $1=7(8^3)$, $2=6(7^4, 8^1)$, $3=7$, $4=6(7^2, 8^3)$, $5=7(8^2)$, $6=6(7^4)$, $7=7(6^1, 8^1)$, $8=6(7^5)$;

Zng. (p. 20²): $1=7(8^2)$, $2=6(7^4, 8^1)$, $3=7$, $4=6(7^2, 8^3)$, $5=7(8^3)$, $6=6(7^4)$, $7=7(6^1)$, $8=6(7^4)$;

Kl. (p. 72): $1=7$, $2=6$, $3=7$, $4=6(7^1)$, $5=7$, $6=6$, $7=7$, $8=6(7^1)$.

²⁹ G. Ostermejer, Erste..., S. 46.

J. Hurtelijus (27), M. Svoba (18), F. Pretorijus (7), M. V. J. Liudemas (8), V. Martinijus (3), J. Kleinas (3), M. Gaidys (Gallus, 1), K. Smitas (Chr. Schmied, 1), J. H. Leopoldis (1), K. Cintijus (C. C., 1)³⁰. Visi jie, išskyrus tris paskutiniuosius, buvo komisijos, sudarytos Kleino giesmynui tikrinti, nariai³¹, todėl reikia manyti, kad ir patys, versdami ar kurdami giesmes, tarpusavyje bendradarbiavo, keitėsi patirtimi. Eilėdaroje jie laikėsi vienuodų ar bent labai panašių principų. Visose be išimties naujosiose giesmėse griežtai išlaikytas izosilabizmas, nėra nukrypimų nuo metrinės normos. Daug ryškesnė ir įvairesnė metrinė šių giesmių kompozicija³², turtingesni, įvairesni rimai, jų eiliuotinė kalba žymiai sklandesnė ir skambesnė. Šias giesmes jau galima dažnai nesužaidžiai diferencijuoti pagal kirčių pasiskirstymo eilutėse tendenciją. Vienos giesmės aiškiai dominuoja kirčiuotieji lyginiai eilučių skiemenys, kitose — nelyginiai, kitaip tariant, ryškėja dviskiemeniai silabinės-toninės eilėdaros metrai — jambai³³ ir chorėjai³⁴. Sugretinkime šiuo požiūriu dvi giesmes (∪ nekirčiuotas skienuo, — kirčiuotas skienuo, ∩ dinaminis pakilimas, neprilygštą kirčiui, | tarpžodinė pauzė):

Helff! mir Gotts

Güte preisen

M. Dan. Klein

p. 49—51

	1	2	3	4	5	6	7
I. Padėkit' man giedoti	∪	—	∪		—	∪	—
O mýlimi waikay /	∪	—	∪	∪		∪	—
Ir Diewui dėkawoti	∪	—	∪		∪	∪	—
Jį gárbinti linksmay;	∩	—	∪	∪		∪	—
Szimmé czésé labjaus /	∪	—		∪	—		∪
Kad' sén's met's jau praėjo /	∪	—		—		∪	—
O naujas prasidėjo	∪	—	∪		∪	∪	—
Bei Sáule grybt arczaus.	∪	—	∪		—		∪
II. Pilnay mes apdumókim'	∪	—		∩	∪	∪	—
Dosnybę Wiešpaties /	∪	—	∪		—	∪	∪
Už menką nerokókim'	∪	—	∪		∪	∪	—
Gerybes jo diddes /	∪	—	∪		—		∪
Atminkim wissados /	∪	—	∪		∪	∪	—
Kaip mus ikBol' pennėjo /	∪	—		∪	—		∪
Ir kožną pamylėjo	∪	—	∪		∪	∪	—
Apgynęš nūg bėdōs.	∪	—	∪		∪	∪	—

³⁰ Toliau, pateikiant Kleino rimų statistinius duomenis, į pastarąją, Cintijaus, giesmę neatsižvelgta.

³¹ Naujos Giesmju Knygos ..., Nothwendige Vorrede...; G. Ostermejer, Erste..., S. 58.

³² Žr. priedą.

³³ Jambo tendencija ryški giesmėse, prasidedančiose šiuose Kleino giesmyno puslapiuose: 5, 21 (8 ir 9-oji strofų eilutė — chorėjinės), 28, 31, 38, 42, 44, 49, 51, 52, 57, 59, 62, 74, 76, 80, 83, 93, 101, 102, 110, 121, 145, 147, 149, 154, 155, 165, 169, 170, 172, 179, 191, 192, 195, 202, 205, 231, 234 (8—10 strofų eilutė — chorėjinės), 247, 258, 261, 263, 266, 271, 275, 283, 284, 289, 296, 307, 313, 318, 319, 321, 323 (7—10 strofų eilutės — chorėjai), 331, 337, 351, 354, 357, 361, 363, 366, 371, 373, 375, 378, 387, 390, 392, 394, 396, 399, 400, 402, 413, 417, 419, 426, 428, 431, 432, 434, 452, 454, 465, 468, 475, 477, 482, 484, 485.

³⁴ Chorėjo tendencija: p. 2, 33, 54, 79, 198, 276, 278, 292, 333, 367, 407, 436, 455, 451. Be to, amfibrachio tendencija ryški p. 449; esama ir klasikinės silabinės eilėdaros pavyzdžių: p. 194, 441.

II. Ak minau! atmink duβéle /	— 0 — 0 — 0 — 0								
Kuno mano priefelka /	— 0 — 0 — 0 — 0								
Man ô tu žyvat=pusséle;	— 0 0 — 0 0 — 0 0 — 0								
Bau ne griekais priespaudą	0 0 0 — 0 — 0 0 0 — 0								
Pelnei nąg Aukβczáusojo /	<table border="1" style="display: inline-table; vertical-align: middle;"> <tr> <td>0</td><td>— 0</td><td>0</td><td>— 0</td><td>0</td><td>— 0</td><td>0</td><td>— 0</td> </tr> </table>	0	— 0	0	— 0	0	— 0	0	— 0
0	— 0	0	— 0	0	— 0	0	— 0		
Ak pakutawok del to	— 0 0 0 — 0 0 0 — 0 0 0 — 0								
Praβinédama małonę /	0 0 — 0 0 0 0 0 — 0 0 — 0								
Jeib atléistu taw koronę.	0 0 — 0 — 0 0 — 0 0 — 0								
III. Tark: ką Diewe esmi daręš	— — — 0 0 0 0 — 0								
Dieną βę / tu wiss žinnai;	— 0 0 — 0 0 0 0 — 0 0 — 0								
Nesa aβ ne esmi wáreš	0 0 0 — 0 0 0 0 0 — 0 0								
Sáwo réda wiežlibay /	— 0 0 — 0 0 0 0 0 — 0 0								
Kas pareitis / ne darau;	0 0 0 — 0 0 0 0 0 0 — 0 0								
Sáwo duβę išdorkiau	— 0 0 — 0 0 0 0 0 0 — 0 0								
IB akkiū tawę statydams /	0 0 — 0 0 — 0 0 — 0 0 — 0								
O pagundimams	0 0 — 0 0 0 0 0 — 0 0 — 0								
klausydams.	0 0 — 0 0 0 0 0 — 0 0 — 0								
IV. Bet prieβ algą dūk małonę	0 0 — 0 0 — 0 0 — 0 0 — 0								
Ir po pelną nemokék!	0 0 0 — 0 0 0 0 0 0 — 0 0								
Susimilstąš mielas Pone /	0 0 0 — 0 0 — 0 0 — 0 0								
Ant Sunaus praβau	0 0 — 0 0 — — 0 0 — 0								
wéizdék /	0 0 — 0 0 — — 0 0 — 0								
Kurris kente pro manę	0 0 — 0 0 0 0 0 0 0 0 — 0 0								
Ir sudérino tawę /	0 0 — 0 0 0 0 0 0 0 0 — 0 0								
Tėwe pr'imk tą Laidą	— 0 0 — 0 0 — 0 0 — 0 0								
mana /	— 0 0 — 0 0 — 0 0 — 0 0								
Kurris wiens manę išgána.	0 0 — 0 0 — 0 0 — 0 0 — 0								
V. Diewe / nudallyk małonę	— 0 0 0 0 0 — 0 0 — 0 0 — 0								
Ir prisųsk mum's An-	0 0 0 — 0 0 — 0 0 0 0 — 0								
gelus;	0 0 0 — 0 0 — 0 0 0 0 — 0								
Jeib ne welnas kytrawone	0 0 0 — 0 0 0 0 0 0 0 0 — 0 0								
Naktije n'yweiktu mus;	0 0 0 — 0 0 — 0 0 — 0 0								
Jeib ir smerczo atmin-	0 0 0 — 0 0 0 0 0 0 0 0 — 0 0								
nims /	0 0 0 — 0 0 0 0 0 0 0 0 — 0 0								
Ar bédôs kokiôs jau-	0 0 0 — 0 0 0 0 0 0 0 0 — 0 0								
tim's /	0 0 0 — 0 0 — 0 0 — 0 0 — 0								
Ar=gu sapnas koks	0 0 0 — 0 0 0 0 0 0 0 0 — 0 0								
baisingas	— 0 0 — 0 0 0 0 0 0 0 0 — 0 0								
Man nebutu iškadingas.	— 0 0 — 0 0 0 0 0 0 0 0 — 0 0								
VI. Pone ne=mi=dūk prapulti	— 0 0 0 0 — 0 0 — 0 0 — 0 0								
Szôs nakties tamsyjebe;	— 0 0 0 — 0 0 0 0 — 0 0 0 0 — 0 0								
Su tawim dūk atsigulti:	0 0 0 — 0 0 0 0 0 0 0 0 — 0 0								
Jeib aβ gáuiczau per	0 0 0 — 0 0 0 0 0 0 0 0 — 0 0								
tawę	0 0 0 — 0 0 0 0 0 0 0 0 — 0 0								
Saldu ats'ilsėjimą!	— 0 0 0 0 — 0 0 0 0 — 0 0 0 0 — 0 0								
Todel dūβia wissada	0 — 0 0 — 0 0 0 0 0 0 0 0 — 0 0								
Man be=miegant taw te=	— 0 0 — 0 0 — 0 0 — 0 0 — 0 0								
bunda	— 0 0 — 0 0 — 0 0 — 0 0 — 0 0								
Ik'atwessi auβrôs stundą.	0 0 0 — 0 0 0 0 0 0 0 0 — 0 0								

VII. Tève musu wardą tawo	—	∪		—	∪		—	∪		—	∪
Garbinam ir meldžiame;	—	∪	∪		∪		—	∪	∪	∪	∪
Plátink karalystę sawo /	—	∪		∪	∪	—	∪		—	∪	∪
Ir testowa taw wallé	∪	∪		∪	—		∪	—	∪	∪	∪
Dūk mums dūną die-											
nišką:	—	∪		—	∪		—	∪	∪		
Ir atléisk mums											
grieβimą /	∪	∪	—	∪		—	∪	∪			
Gundimé ne dūk pražuti	—	∪	∪		∪	—		∪	—	∪	∪
Po wargū danguj' dūk											
buti.	∪	∪	—		∪	—		∪	—	∪	∪

Sios giesmės yra vieni ryškiausių silabinės-toninės eilėdaros pavyzdžių Kleino giesmyne. Jose labai aiškus dėsningas natūralaus žodžių kirčio kartojimasis, ir šiuo atžvilgiu mažiausiai jaučiama dirbtinumo bei forsavimo. Galima manyti, kad šitokiame dinaminiam kontekste būdavo transakcentuojami tie žodžiai, kurių natūrali kirčio vieta neatitiko silabinės-toninės eilėdaros metro. Tačiau transakcentacijos klausimas, ypač turint galvoje kirčiuotus Kleino giesmių tekstus, yra sudėtingas, ir jį reikalinga kiek plačiau aptarti.

Eilučių dinaminei sandarai svarbiausi yra pagrindiniai, dominuojantys kirčiai, kurie silabinėje-toninėje eilėdaroje ir nulemia atskirų eilučių izometriškumą. Įvairaus laipsnio dinaminį pakilimą turinčios proklitikos bei enklitikos, nors kartais ir neatitinka dėsningo pagrindinių eilutės kirčių kartojimosi, tačiau negali to dėsningumo iš esmės pakeisti. Pavyzdžiui, jambiniame pirmosios giesmės kontekste:

	1	2	3	4	5	6	7
Ko kas tiktai priwála /	∪	—		∪	—		∪
Jem pridawe gražey (III 3, 4)	∪	—	∪	∪		∪	—
Ir gélbt mus iβ bédôs (V 8)	∪	—	∪		∪	∪	—

chorėjiniame antrosios giesmės kontekste:

	1	2	3	4	5	6	7	8
Kurris kente pro manę (IV 5)	∪	∪	—	∪		∪	∪	—
Kurris wiens manę išgana (IV 8)	∪	∪	—		∪	—		∪
Dūk mums dūną dienišką (VII 5)	—	∪		—	∪		—	∪

Panašiai būna ir tuomet, kai susiduria maždaug lygiaverčiai kirčiai, bet eilutėje vis tiek dominuoja kirčiuotieji lyginiai arba nelyginiai jos skiemens. Jambiniame kontekste:

	1	2	3	4	5	6	7
Kad' sén's met's jau praėjo (I 6)	∪	—		—		∪	∪
Dūk métą pakajingą (VI 6)	—		—	∪		∪	—

Chorėjiniame kontekste:

	1	2	3	4	5	6	7	8
Ik' atwessi auβrôs stundą (VI 8)	∪	∪	—	∪		∪	—	
Sunus Diewo Swietan (p. 2)	∪	—		—	∪		—	∪

Tačiau aiškiu disonansu skamba tokios eilutės, kuriose dėsningo kalbos kirčių pasikartojimo tendencija išnyksta arba tas dėsningumas įgyja kitokį pobūdį, negu visame kūrinyje kontekste. Pavyzdžiui, pirmoje giesmėje:

	1	2	3	4	5	6	7
Ir nūg savo lobjū (III 5)	∪	∪	—	∪	—	∪	

(chorėjinės eilutės dinaminė struktūra jambiniame kontekste):

Miestū neigi kiemū (III 8)	—	∪	∪	∪	—	•
----------------------------	---	---	---	---	---	---

Antroje giesmėje:

	1	2	3	4	5	6	7
Pelnei nūg Aukbežausojo (II 5)	∪	—	∪	∪	—	∪	∪
Todėl dūbia wissada (VI 6)	∪	—	∪	—	∪	∪	—

Tokių eilučių vienose Kleino giesmėse daugiau, kitose mažiau, kai kur jos sudaro ištikus fragmentus, tačiau, apskritai paėmus, jos nepajėgia užgožti to kalbos dinaminės struktūros dėsningumo, kuris būdingas silabinei-toninei eilėdarai.

Kleino vartoti diakritiniai ženklai leidžia manyti, kad tais atvejais, kai natūralus žodžio kirtis nesutapdavo su metro iktu, būdavo kirčiuojami du to paties žodžio skiemenys: vienas, turįs natūralų savo kirtį, o antras — pagal metro reikalavimus. Dažniausiai tai buvo daroma, atrodo, kadencijose. Nežinia tikrai, kuris kirtis būdavo labiau pabrėžiamas — natūralus ar dirbtinis. Pavyzdžiui, akūtas, kuriuo Kleinas, nors ir ne-nuosekliai, žymėjo visų pirma kirčio vietą³⁵, giesmėse dedamas ir virš tų kirčiuotų skiemenų, kurie pagal metrą turėtų būti nekirčiuoti: *džáuges / garbės* (p. 121), *nakties / méiles* (p. 263), *nemokėk / wéizdėk* (p. 293), *wéizdėk / išgélbek* (p. 352). Kartais juo šalia natūralaus kirčio pažymimas ir metrinis iktas: *žémė* (V.) / *išdawē* (p. 103), *sawámui / mieláusá-mui* (p. 3) ir pan. Visa tai rodo, iš vienos pusės, stengimąsi griežtai išlaikyti pasirinktą alternacinį metrą ir drauge atsižvelgti į natūralų kalbos kirčiavimą, o iš kitos pusės, nesugebėjimą iki galo pagrįsti savo eiliavimo natūraliomis kalbos ypatybėmis. Taigi, jeigu eilėdaros sistema laikome *natūraliomis* kalbos fonetinės-intonacinės struktūros ypatybėmis pagrįstą eiliavimo principą, tai, turėdami galvoje Kleino giesmes, galime kalbėti tikrai apie silabinio-toninio metro tendenciją, o ne apie pačią silabinės-toninės eilėdaros sistemą³⁶. Tačiau minėta tendencija naujosiose Kleino giesmėse labai ryški, ir tai, be kita ko, yra didelė naujovė lietuvių eilėdaros raidoje.

Naujomis ryškiomis ypatybėmis pasižymi naujosiose Kleino giesmėse ir eilučių kadencijos. Jas sudaro daugiausia oksitoniniai, paroksitoniniai ir proparoksitoniniai žodžiai. Įvairiausi jų deriniai duoda keleriopos dinaminės struktūros rimus, kuriems apibūdinti pasinaudosime visų pirma vyriškųjų ir moteriškųjų rimų sąvokomis. Kadencijų ir rimų pobūdis nustatytas, atsižvelgiant į natūralų juos sudarančių žodžių kirtį ir į eilėdaros metrą. Kadencijos (atitinkamai ir rimai), kurių priešpaskutinis skienuo pagal metrinę schemą gali būti kirčiuotas, bus vadinamos moteriškosiomis, kurių paskutinis kirčiuotas — vyriškosiomis. To-

³⁵ Zr. Pirmoji lietuvių kalbos gramatika, p. 48—50.

³⁶ Plg. E. R a d z i k a u s k a s, Lietuviškos eilėdaros kūrimosi raida.— „Darbai ir dienos“, t. III, Kaunas, 1934, p. 189.

kias kadencijas ir rimus, kurių natūrali dinaminė sandara atitinka eiliuotame tekste išryškėjusio silabinio-toninio metro pobūdį, vadinsime natūraliomis kadencijomis ir rimais, o kurių natūrali dinaminė sandara prieštarauja šio metro pobūdžiui — forsutomis kadencijomis ir forsutais rimais³⁷.

Kleino giesmyne dominuoja vyriškosios kadencijos (žr. lentelę). Jos sudaro apie 64% bendro naujai verstųjų giesmių kadencijų skaičiaus.

Giesmių skaičius	107
Bendras kadencijų skaičius (įskaitant cezūrinės eilutes su vidiniais rimais)	5103

Vyriškieji rimai ir kadencijos:

1) dvigubi rimai	1514 (3028 kadencijos)
2) trigubi rimai	59 (177 kadencijos)
3) nerimuotos kadencijos	60

Bendras kadencijų skaičius

3265

Moteriškieji rimai ir kadencijos:

1) dvigubi rimai	816 (1632 kadencijos)
2) trigubi rimai	33 (99 kadencijos)
3) nerimuotos kadencijos	107

Bendras kadencijų skaičius

1838

Likusius 36% sudaro moteriškosios kadencijos. Šie statistiniai duomenys, suprantama, mažai ką tesakytų, jeigu detalesnę jų analizę neleistų atskleisti svarbesnes Kleino eiliuotinės kalbos dinaminės struktūros ypatybes. Kaip jau buvo minėta, Kleinas norėjo suderinti metrinį iktą su natūraliuoju žodžių kirčiu, pasiekti griežtą kalbos dinamikos organizuotumą be pašalinių jos struktūrai elementų, kokie buvo, pavyzdžiui, dirbtinio alternacinio metro dinaminiai iktai. Šios Kleino pastangos matyti ir iš jo eilučių kadencijų. Dinaminės struktūros atžvilgiu Kleino vartotus moteriškuosius rimus galima suskirstyti į 3 pagrindines grupes: 1) natūraliuosius (rimuojami paroksitonai), 2) mišriuosius (paroksitonai rimuojami su oksitonais, proparoksitonais ir pan.), 3) forsutuosius (rimuojami neparoksitoniniai žodžiai)³⁸. Pirmosios grupės pavyzdžiai (skliausteliuose nurodomas giesmyno puslapis): teisu (vn. G.) / išeisu (-iu), sawo / atgawo (53), ranką / tepakanka (54), káro / máro / te — nedaro (154), sutwerta (bev. g.) / kerbta (K.) (194), mano (K.) / iB-mi-

³⁷ Nustatant Kleino eiliuotų tekstų kirčiavimą, vadovautasi jo gramatikoje pateiktomis žiniomis apie lietuvių kalbos kirtį ir šios gramatikos 1957 m. leidimo įvadinio straipsniu, kuriame, be kita ko, aiškinama Kleino akcentologija bei jo vartoti diakritiniai ženklai. (Žr. Pirmoji lietuvių kalbos gramatika, 1653 metai, Vilnius, 1957, p. 47—59.) Pateikiant įvairius su kirčiavimu susijusius statistinius duomenis, nepretenduojama, suprantama, į visišką tikslumą. Tačiau, nors paklaida ir neišvengiama, tikimasi, kad tie duomenys galės atspindėti pačius būdingiausius tyrinėjamų reiškinių bruožus.

³⁸ Plg. V. Mykolaitis - Putinas, Raštai, t. VIII, Vilnius, 1962, p. 183—185.

gano (201), žabangu (K.) / stangu (G.) (200), pralietą / swietą (233), žemes (K.) / paėmęs (235), swieta (K.) / užmokieta (bev. g.) (279), de-kawoju / pawoju (K.) (290), wienas (V.) / pėnas (324), birdį / girdi (3 asmuo) (325), musu / sųsu (siųsiu) (325), weją (vėją) / turrėja (-o) (358), sugaišta (3 asmuo) / maišta (367), bėdą / rėda (-o) (392), Jūmi / pasidūmi (393), palaika (-o) / waiką (396), gywatą / pastata (-o) (420), n'atstoti / žodi (G.) (422), dwāra (G.) / prawāra (-o) (436), blowę / pa-liowę (443), padūtas (V.) / korotas (V.) / protas (470), rytas / laikytas (V.) (478), gaišta / maišta (K.) (479), mano / twano (483—484). Na-tūralūs, iš paroksitoninių žodžių sudaryti moteriškieji rimai sudaro apie 87% bendro dvigubų moteriškųjų rimų skaičiaus (710 porų iš 816), ir tiksliai apie 13% moteriškųjų rimų (106 poros iš 816) tenka nurodytai antrajai ir trečiajai grupei.

Antrosios grupės pavyzdžiai: žmonu (žmonių) / newidonu (K.) (52), nekliaudingas (V.) / priešingas (V.) (77), karalū (K.) / gallu (galiū) (78), wertus (G.) / sutwertus (145), wargus (G.) / sargus (G.) (147), Bemme / žeme (V.) (194), išpažystu / grimstu (1 asmuo) (196), pėrgale-czau / laimeczau (199), pėrgalėjęs / nusitikkėjęs (201), lenda / banda (banda) (204), wenkczau / prašau (234), pakanka / ranka (In.) (265), mielas (V.) / sielas (G.) (378), saugoti / waddūti (392), bėdnūsus / didžausūsus (421), diena (V.) / kiekwieną (451), šaukiaiu / traukiaiu (456), pastoti / saugoti (321). Tokio pobūdžio moteriškųjų rimų yra 86 poros iš 816 (apie 11% bendro dvigubų moteriškųjų rimų skaičiaus). Pagaliau apie 2% dvigubų moteriškųjų rimų (20 porų) priklauso trečiajai grupei: griekus / niekus (276), saldže (In.) waldže (In.) (324), miela (V.) / siela (V.) (374), užutrunki / persunki (477), linksmj̄sis / atsinaujj̄sis (483), pergaletu / gelbėtu (44). Panašiomis ypatybėmis pasižymi negausūs tri-gubieji moteriškieji rimai ir nerimuotos moteriškosios kadencijos. Api-bendrinę visų moteriškųjų kadencijų duomenis, gauname: iš 1838 mote-riškųjų kadencijų 1701 (≈92,6%) yra natūralios (paroksitoninės) ir tiksliai 137 (≈7,4%) forsutos. Visa tai atitinka Kleino pastangas nežaloti na-tūralaus žodžių kirčio dirbtiniu eiliuotinės kalbos skandavimu.

Žymiai sudėtingesnė vyriškųjų Kleino rimų dinaminė sandara. Jų randami šie pagrindiniai tipai: 1) grynieji (rimuojami oksitonai); 2) miš-rieji a — oksitonai rimuojami su proparoksitonais, b — rimuojami propa-roksitonai; 3) forsutieji a — oksitonai rimuojami su paroksitonais arba kitais žodžiais, turinčiais kirtį lyginiame nuo galo skiemenyje, b — pro-paroksitonai rimuojami su pastarosios rūšies žodžiais, c — rimuojami vien pastarosios rūšies žodžiais.

Pirmosios grupės pavyzdžiai: išlaikei / dawei (55), akkis / galj̄s (75), nammus / bus (76), darbai / perdrutay (79), smarkaus / dangaus (80), tur / wissur (81), pulkai / amžinay (123), ymanay / gerray (157), fiesōs (K.) / wissadōs (172), likkim's / ims (174), žinnai / purwai (193), žarnai / wertay (277), yšlaiikai / jawai (335), negaus / tolaus (362), mes / garbes (K.) (372), mus / sennus (378), padarai / darbai (388), tikkys (tikintis) / nedarrys (398), ims / akkim's (416), bedōs (K.) / bijōs (būs. 1.) (420), tikkiūs / jūs (421), bus / kappus (433), prašaus / aštraus (434), tą / tadda (438), waikay / linksmay (49). Tokio pobūdžio dvigubi vyriš-kieji rimai sudaro apie 44,2% (668 poros iš 1514). Antrosios a grupės pavyzdžiai: mus / neklausanczius (56), džaukitės / garbės (K.) (62), trokštanti (G.) / tulžimi (82), wissada / atmena (85), tas / plėšdamas (V.) (148), wakarą / wissada (157), ugnimi / wandeni (G.) (173), narse

(Vt.) /prapulsiame (205), išbrendusius /jawsus (335), essi /gėlbeki (369), wargūse /imsime (404), wissada /diddina (406), Motinos (K.) /niekados (408), artimu (K.) /pasilinksminu (421), likkities /pa — mi — des (422), tadda /patala (429), kelkimes /nakties (436), tas /sakomas (V.) (478), tamsi /spindulį (292—293). Tokio pobūdžio dvigubų rimų yra apie 23,8% (360 porų iš 1514). Antrosios **b** grupės rimai: amžinas (V.) /pastiprintas (V.) (76), pādawe (būt. l.) /nuwede (būt. l.) (81), garbina /atneša (123), tamsejė /pabuskite (261), Bwentajį /wargini (314), gywajį /linksmini (334), žinnome /diddelę (356), artinas /gatawas (V.) (367), alpstanti (V.) /kremtasi (375), ženklina /amžiną (390). Jų yra apie 12,5% (190 porų). Apie 9% (136 poros) sudaro trečiosios a grupės rimai: daiktū (K.) /wengiu (291), žodžu (In.) /amžiū (K.) (296), wissa (In.) /dieną (258), didžiū (K.) /dangu (G.) (235), naktį /essi (258), drėba /biją (354), tawęs /džauges (389), Gėlbetojau /prašau (485); apie 6,4% (97 poros)— trečiosios **b** grupės rimai: pasidawe (būt. l.) /pelne (būt. l.) (80), iBdarke (būt. l.) /nusunte (būt. l.) (81), pasižemintu /rykbczu (K.) (469), niekinam /jauczam (469), kožnas /gailėdamas (473), darbus /kettinimus (486), sąuczenczu /rankū (352), žmones (V.) /bijomes (354); apie 4,1% (63 poros)— trečiosios **c** grupės rimai: Diewo /gero (63), piktybe (V.) /užaugę (-e) (79), pikto /žodžo (80), dzauksma (K.) /dieną (102), tawa (K.) /walda (-o) (170), griekui /Welnui (204).

Jeigu žiūrėsime ne rimų, o vien eilučių kadencijų, tai iš 3265 vyriškųjų kadencijų 1959 (60%) bus oksitoninės, 918 (≈28%) proparoksitoninių ir 388 (≈12%) kitokios (paroksitoninės bei turinčios kirtį ant lyginių, skaičiuojant nuo galo, skiemenų). Kaip matome, gryniesi vyriškieji rimai naujosiose Kleino giesmėse nesudaro nė pusės bendro jų skaičiaus (44,2%). Šiandien neabejojama, kad lietuvių kalba teikia dides galimybes sudarinėti tiek vyriškiesiems, tiek ir moteriškiesiems rimams, tačiau suminėti faktai labai aiškiai rodo, kad tos galybės buvo atskleistos anaipol ne iš karto. Kleinas ir jo bendradarbiai gaudavo vyriškuosius rimus, derindami ne vien oksitoninius, bet ir proparoksitoninius žodžius arba oksitoninius jungdami su proparoksitoniniais. Vyriškųjų rimų sudarymui ir vieni, ir antri žodžiai, reikia manyti, buvo lygiateisiai. Tačiau nurodytos antrosios grupės vyriškųjų rimų jokiū būdu negalima painioti su trečiosios grupės rimais. Tarp jų yra esminis skirtumas. Proparoksitoninių žodžių, sudarančių vyriškąsias kadencijas, natūralus kirtis nebuvo žalojamas, jis visados išlikdavo savo vietoje ir sutapdavo su metrinu iktu. Tiktai šalia jo, paskutiniame žodžio skiemenyje, atsirasdavo kitas, greičiausiai, žymiai silpnesnis už pagrindinį kirtį dinaminis pakilimas, kuris ir sudarydavo savotišką klauzulę, derinamą su kita proparoksitoninio arba oksitoninio žodžio klauzule: mus /

neklausanczius, džaukitės /garbės, tamsejė /pabuskite ir t. t., bet ne:

mus / neklausanczius, džaukitės / garbės, tamsejė / pabuskite. Pajusti garsiniam tokių kadencijų sąskambiui nebūtinai reikėjo stipriai kirčiuoti paskutinįjį proparoksitoninių žodžių skiemenį, o pakako tiktai raiškiai artikuliuotai jį ištartį. Tokie rimai buvo praktikuojami jau nuo Mažvydo laikų, tačiau iki Kleino jie nesudarė ryškesnės sistemos. Neabejotina, kad pavyzdys šiuo atveju buvo vokiečių eiliuotinė kalba, kurioje metrinę funkciją gali atlikti ne tiktai pagrindinis (Hauptton), bet ir šalutinis (Nebenton) žodžių kirtis. Pastarasis vokiečių kalboje labai dažnai pa-

naudojamas ir rimų sudarymui. Pavyzdžiui, XVII a. vokiečių giesmyne³⁹, kuriame yra nemaža tekstų, galėjusių būti verstinių Kleino giesmių originalais arba bent nežymiai nuo pastarųjų tenutolusių, rimuojama: bereit/Ewigkeit (49), Himmelreich/gleich (49), dich/ewiglich (50), immerdar/Schar (186), mancherley/Geschrey (186), Hertzengrund/Mund (187), gleicherweiß/preis (187), mich/gnädiglich (114), Zuversicht/verspricht (114), Ungemach/Sach (121), Ampt/allesamt (121), Ehrbarkeit/Zeit (122), bedeckt/aufferweckt (168), Missetaht/Genad (196), allermeist/Geist (196), Wandersman/han (165) ir t. t.

Tokio pobūdžio rimai visiškai atitinka fonetines vokiečių kalbos ypatybes, tiksliau tariant, tų ypatybių pagrindu jie ir sudarinėjami. Lietuvių eiliuotinėje kuryboje antrasis proparoksoninių žodžių kirtis buvo mūsų kalbos fonetinei sistemai svetimas elementas. Tačiau net ir mūsų kalboje jis nepalyginti geriau pateisinamas ir taip labai neprieštarauja komunikatyvinei kalbos funkcijai, kaip, pavyzdžiui, iš paroksoninių

žodžių sudaryti vyriškieji rimai: piktybė (V.) / užaugė, pikto / žodžio ir pan. Šitaip diferencijavus vyriškuosius naujųjų Kleino giesmių rimus bei kadencijas, darosi aišku, kad Kleinas ir šiuo atveju stengėsi atsizvelgti į natūralias fonetines lietuvių kalbos ypatybes; siekdamas kultivuoti lietuvių literatūroje silabinę-toninę eilėdarą ir veikiamas vokiškųjų tos eilėdaros pavyzdžių, jis ieškojo tokių kelių, kurie geriau atitinka normalios lietuvių kalbos tonelinę sandarą. Vyriškosios kadencijos, sudarytos iš oksitoninių ir proparoksoninių žodžių, aiškiai dominuoja — jų yra apie 88%. Tuo tarpu kitos vyriškosios kadencijos, kurias ir reikia laikyti **forsuotomis** tikrąja šio žodžio prasme, sudaro apie 12%.

Daug naujo Kleinas pasiekė ir rimuojamų kadencijų garsinio sutapimo atžvilgiu. Jeigu iki Kleino eilučių kadencijų sąskambiai dažnai buvo dar labai netikslūs, neryškūs, vos juntami, tai naujosiose Kleino giesmėse jie sudaro jau griežtą sistemą. Ypač dideliu tikslumu pasižymi moteriškieji rimai. Juos beveik visus sudaro vienodus garsus turinčios klauzulės: žemjausey, arczáusey (52), tikkétum/gallétum, káro/máro (54), dumosu/neatbosu (78), mirti/atsiskirti (85), diena (G)/kiek wieną (205), neatmindams/skandindams (232), mannúsus/mielúsus (259), pajuddink/pabuddink/ (264), gausim/karalausim (284), wargas/sargas (358), ma-lones (K.)/žmones (G.) (361), lytu (G.)/atsigytu (362), traukęs/suláuķes (400), žalúja lingúja (450), sáwo/rykáwo (450) ir pan.

Gerokai blankesni vyriškųjų kadencijų sąskambiai. Taip yra iš dalies ir dėl šių kadencijų dinaminės struktūros įvairumo, žymiai dažniau pasitaikančio forsavimo. Daugumą visų vyriškųjų rimų sudaro paskutinio kadencijų balsio arba dvibalsio ir po jų sekančių priebalsių sutapimas: naktis (dg. G.) / pailgjis (pailgės) (52), Bį / buklujį (53), wissus/tik-kinczus (53), wissas (G.) / downas (54), jau / žmogau (54), iBlaikei / dawei (55), penni (2 asmuo) / dengi (2 asmuo) (56), daryk / iBlaiky (57), pilnay / linksmay (62) kentės / uždės (75), smarkaus / dangaus (80),

³⁹ Geistreiches Gesangbuch Darin Alle die auserlesensten und üblichsten Gesänge Hn. D. M. Lutheri und anderer Gottseliger Männer Welche gewöhnlich in unsern Christ-Lutherischen Kirchen gesungen werden Enthalten. Mit einer Vorrede H. Georg Fehlauhen Predigern an S. Marien-Kirchen in Dantzic. Zu Amsterdam und Dantzic / Gedruckt und Verlegt / durch Johan und Gillis Janssons von Waaßberge / Buchhändlern. Im Jahr 1692. (VVU Rankraštynas, sig. III/3171). Pratarmė, pasirašyta 1663 m., neušviečia konkrečių giesmyno pasirodymo aplinkybių, jo ruošimo bei redagavimo principų, todėl galima manyti, kad giesmynas buvo išspausdintas ar pakartotinai išleistas be žymesnių pakeitimų.

kęst / pradest (81), tur / wissur (81), amžinam / mielam (102), wakarop / welinop (110), newartók / dabók (156), naBlú (K.) / Jú (171), essi / karalumi (323), labay / káulai (331), mus / sennus (378), padarai / darbai (388), wissada / diddina (406), garbės / Blowės / nudės (415), tawę / danguje / garbė (In.) (417) ir pan. Vyriškųjų rimų su remiamuoju priebalsiu, tipo: takkop / užkop (52), padėk / weizdėk (428), geray / tikkray (428), to / sto (stovi) (428), wissados / bėdōs (K.) (49–50), pasitaiko vos vienas kitas. Nepasižymi Kleino rimai ir gramatiniu bei morfologiniu įvairumu. Dažniausiai rimuojamos tos pačios kalbos dalys ir vienodos gramatinės formos. Įdomesni šiuo atžvilgiu pavyzdžiai jau buvo pacituoti įvairiomis progomis anksčiau (plg. ypač moteriškųjų rimų pavyzdžius 24 p.). Tačiau svarbiausia yra tai, kad Kleinas suteikė rimams aiškų konstruktyvinį vaidmenį; pasiekęs jų tikslumą, jis tuo pačiu pavertė juos ryškiais garsiniais signalais pagrindinių ritminių vienetų — eilučių (kartais ir puseilių) pabaigoje, išryškino metrinę strofų kompoziciją. Vienodos gramatinės formos eilučių kadencijose Kleinui iš esmės yra tiktai priemonė lengviau surasti sąskambiams; sintaksinė sakinio struktūra čia visiškai neturi metrinio vaidmens. Tai matyti jau vien iš to, kad Kleino sakinys gana laisvai susiklosto sudėtingiausiomis strofomis, jame nemaža ryškių ir lanksčių perkėlimų, kurių beveik visiškai nebuvo ankstesnėse lietuviškose Rytų Prūsijos giesmėse⁴⁰. Pvz.:

„Jeib wissas swiets norėtu
Man gėlbet' / negalėtu“. (231)
„Mielóji Sáule pámeta
Szwesybę / akmenes plibta“. (75)
„Ib bėdos Bos diddes mus gerri darbai /
Gėlbet negalėjo; griekas perdrutay
buvo mus apkaļes / Diew's turreja mus
Sunumi atpirkti / jau pražuwusus“. (79)
„Tu susimilstas Wiešpatie
Maloney man pristōsi /
Neprietelus wissus / kurrie
Taip puczasi / korosi“. (314—315)
„Gėlbek / jeib aB swietą tą
Ir ne lábą jo rabátą
Niekinczau / ir — gi tadda
Eiczau y gywatą
Rojaus tawo linksmojo“. (438)

Tokio pobūdžio eiliuoties sakiniams atsirasti suteikė galimybes visų pirma griežtas izosilabizmas, o taip pat aiškūs, tikslūs rimai, išryškėjusi silabinio-toninio metro tendencija. Priešingu atveju. jie virstų paprasčiausia proza.

Apskritai, Kleino eiliuotas sakiny, nepaisant dar gana gausaus neįprasto žodžių trumpinimo⁴¹, neretai pasitaikančių nelietuviškų sintaksinių konstrukcijų, palyginti su Mažvydo, Bretkūno, Zengštoko eiliuotu sakiniu, yra laisvas, lankstus ir skambus. Kleinas žymia dalimi išvadavo

⁴⁰ Bene ryškiausiu perkėlimo pavyzdžiu šiose giesmėse reikėtų laikyti Mažvydo eilutes:

„Sunus gijeri kaip aliwas atbalas
Dauksinsise / ir pilns bus tawa stalas“. (422 p., VI.1—2.)

⁴¹ Žodžių trumpinimas — būdingas ano meto vokiškų giesmių bruožas (plg. aukščiau nurodytą giesmyną). Jis iš dalies įteisintas ir D. Kleino gramatikoje. (Zr. Pirmoji lietuvių kalbos gramatika, p. 429.)

lietuvių eiliuotinę kalbą iš sustingimo ir dirbtinumo, būdingo ankstesniams giesmynams. Ne veltui vėlesnieji, net XVIII a., lietuvių eiliuotojai vadino Kleiną savo mokytoju⁴². Faktiškai jie visi daugiausia tęsė Kleino eilėdaros tradicijas, neduodami ko nors kokybiškai naujo. Ir ta teorinė mintis, kuri išryškėjo XVIII a. literatūrinės polemikos dėka, buvo iš esmės jau Kleino pastabų, pareiktų praktiniais sumetimais, tolimesnis plėtojimas, detalesnis jų pagrindimas bei tikslesnis formulavimas. Išliko ir tas pats atitrūkimas tarp teorinių principų ir eiliuotinės kūrybos praktikos. Pavyzdžiui, Ostermejeris ir Milkus tiek savo teoriniuose darbuose, tiek ir polemizuodami vienas su kitu kritiškai žiūrėjo į eiliuotinės kalbos metrinę transakcentaciją, tačiau patys praktiškai nesugebėjo savo teiginiais iki galo vadovautis.

Glauštai apibendrinant, Kleino vietą lietuvių eilėdaros raidoje galima šitaip nusakyti:

1. Kleinas galutinai įtvirtino Rytų Prūsijos lietuvių eiliuotoje raštijoje izosilabizmo metrinį principą, kurio formavimosi tendencija buvo pastebima jau Mažvydo, Bretkūno ir Zengštoko giesmynuose. Ta prasme jis užbaigė vieną lietuvių eilėdaros raidos etapą.

2. Kleinas stengėsi suteikti natūraliam lietuvių kalbos kirčiui metrinę funkciją tiek eilučių kadencijose, tiek ir jų viduje. To rezultatas — a) ryškus polinkis į dviskiemenius silabinės-toninės eilėdaros metrus — jambą ir chorėją; b) kadencijų dinaminės struktūros suregulavimas. Be to, Kleinas laikytinas vienu pirmųjų silabinės-toninės eilėdaros propaguotojų lietuvių literatūroje, nors jo paties eiliavimo praktika ne visiškai atitiko jo teorinius principus.

3. Pasiekęs tikslaus rimuojamų kadencijų garsinio sutapimo, Kleinas suteikė rimams ryškią metrinę funkciją, padidino jų vaidmenį metrinėje strofos kompozicijoje, tuo pačiu praturtindamas rimavimo techniką ir strofiką.

4. Palyginti sklandžia kalba, lanksčiu ir skambiu sakiniu drauge su aukščiau minėtomis metrinėmis eiliuotinės kalbos ypatybėmis Kleinas pakėlė bendrą lietuvių eiliavimo kultūrą. Visais pastaraisiais trimis atvejais jis pradėjo naują lietuvių eilėdaros raidos etapą.

Vilniaus Valstybinis V. Kapsuko v. universitetas
Lietuvių literatūros katedra

Įteikta
1963 m. vasario mėn.

⁴² Plg. L. Gineitis, Pirmoji polemika lietuvių raštijos klausimais. — „Literatūra ir kalba“, t. VI, Vilnius, 1962, p. 245.

Priedas

Naujųjų Kleino giesmių strofika*

	1	1	2	1	1	19	1	1	3	1	1	1	3	1	1	6	3	1	1	3	2	2	1	1	1			
1.	8a	8a	11A	7a		7A	8a	9A	11A	11(5+6)A	11(6+5)a	10A	8(4a+4a)	8a	8a	8a	8a	6a	6A	6A	8a	8a	4a	6a	8(4a+4a)	7A		
2.	6a	8a	11A	7a	7c	7A	8a	9A	11A	11(5+6)A	11(6+5)a	10A	7B	8a	8a	8a	8a	6a	6A	6A	8a	8a	4a	6a	7B	7A		
3.	6a	7X	11A	7b	7c	7B	8b	9B	11B	11(5+6)B	11(6+5)b	5B	8(4c+4c)	7B	7B	8b	8b	7B	7b	6B	7B	7B	7B	7B	8(4c+4c)	6b		
4.				7b	7c	7B	8b	9B	5B	5	B	11(6+5)b	10B	7B	8x	8(4x+4x)		4b	8b	7B	7b	6B	8a	4c	4c	6c	7B	7C
5.														7B	7B	8b	8c	7C	6C	6C	8a	4c	4c	6c	4d	7C		
6.																8c	7C	6C	6C	7B	7B	7B	/B	8d	8b			

	4	11	2	1	1	1	7	3	1	2	3	2	1	1	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1			
1.	7a	8a	7A	7a	8a	6A	7A	7A	8a	8a	8A	8a	4a	8a	7A	8a	8a	8a	8a	8a	8a	8a	6a	8a			
2.	7a	7B	6b	8B	6b	6A	6b	6b	7B	8b	7b	7B	2a	7B	6b	7B	7B	8a	8a	8a	8a	6a	8a				
3.	7b	8a	7A	7a	8a	7x	7A	7A	8a	8a	8A	8a	4b	8a	7A	8a	8a	7B	7B	7B	7B	6b	7B				
4.	7b	7B	6b	6B	6b	6X	6b	6b	7B	8b	7b	7B	4b	7B	6b	7B	7B	8c	8c	8c	8c	6c	8c				
5.	7c	8c	7C	7c	4c	6B	6c	7C	8c	8c	7c	8c	7C	8c	8c	8c	4c	8c	8c	8c	8c	6c	8c				
6.	7c	8c	7C	3c	4c	7x	7D	6d	7D	8d	7c	8c	4d	8c	8c	8c	4c	7B	7B	7B	7B	6b	7B				
7.	7c	7X	6x	6B	7X	6B	7D	7C	8c	8c	8D	7D	4d	8d	7D	7D	7D	4(2d+2d)		4(2D+2D)		4(2d+2d)		6d	8d		
8.							6c	6d	7D	8d	8D	7D	7C	4d	7D	7e	4e	8(4e+4e)		8(4E+4E)		8(4E+4E)		6d	8d		
9.														(8x)	7D	7e	4e	4f	4F	4F	4F	7E	8e				
10.														7D	7D	8f	8F	8F	8F	6f	8e						
11.																6f	8f										
12.																7E	8f										

* Schema atspindi metrinę strofų kompoziciją: silabizmą, kadencijų bei rimų pobūdį ir rimavimo būdą. Skaitmenys priešais raides – skiemėnų kiekis eilutėje; mažosios raidės – moteriškosios kadencijos, didžiosios – vyriškosios kadencijos; raidžių sutapimas – kadencijų sąskambiai (rimai). Skaitmenys viršuje nurodo, kiek giesmių turi atitinkamą strofą, skaitmenys prieš punkturus – eilutės eilės numerį strofoje.

СТИХОСЛОЖЕНИЕ ДАНЕЛЮСА КЛЕЙНАСА

Ю. ГИРДЗИЯУСКАС

Резюме

Данная статья (глава из диссертации «Формирование литовского силлабо-тонического стиха») посвящена анализу стиха Д. Клейнаса, яркого представителя литовской письменности XVII века в Восточной Пруссии, которому принадлежит в частности важное место в общем историческом развитии литовского стихосложения. В сборнике духовных песен, изданном Д. Клейнасом в 1666 году, намечается по сравнению с более ранними литовскими песенниками Мажвидаса (I.1566, II.1570), Бреткунаса (1589) и Зенгштокаса (1612) ряд новых явлений в построении стихотворной речи. Довольно подробный анализ клейнасского стиха позволяет автору статьи сделать следующие выводы:

1. Д. Клейнас в литовской письменности Восточной Пруссии окончательно утвердил изосиллабизм как метрический принцип организации стихотворной речи, тенденция формирования которого намечалась уже у Мажвидаса, Бреткунаса и Зенгштокаса. В этом отношении он завершил один период развития литовского стиха.

2. Д. Клейнас стремился использовать естественное ударение литовского языка в качестве метрического фактора как в каденциях стихов, так и внутри их. Результатом этого является, во-первых, яркое тяготение клейнасского стиха к двусложным силлабо-тоническим размерам (ямбу и хорею) и, во-вторых, урегулированность динамического строя каденций стихов. Кроме того, Клейнас является в литовской литературе (подобно М. Опицу в немецкой литературе) одним из первых пропагандистов силлабо-тонического стихосложения, хотя его стихотворная практика не вполне соответствовала его теоретическим положениям (в предисловии к песеннику Клейнас, например, высказался за совпадение естественного ударения языка с метрическими иктами, однако им самим это достигалось лишь в определенной мере).

3. Вследствие точного звукового совпадения рифмуемых каденций литовские рифмы, до сих пор еле уловимые, приобрели у Клейнаса яркую метрическую функцию, повысилась их роль в композиции строф и тем самым обогатилась техника рифмовки и строфика.

4. Сравнительно гибким предложением, звучностью стихотворной фразы, совместно с вышеуказанными метрическими особенностями стихотворной речи, Клейнас поднял на более высокий уровень литовскую стихотворную культуру в целом. Всем этим он положил начало новому этапу в развитии литовского стиха.

В дальнейшем (в конце XVII—XVIII веках) литовские стихотворцы Восточной Пруссии фактически опирались на стихотворный опыт Д. Клейнаса, считая последнего «своим учителем», дальше развивая его теоретические положения, высказанные Клейнасом в зачаточной форме в предисловии к песеннику 1666 года.